

житлові квартали залишалися необхідними 15–25 років. Населення міст скоротилося у 3–4 рази, що вказує на докорінну трансформацію демографічної та соціальної структури регіону.

Римське суспільство продемонструвало значну адаптивність: нові поселення були закладені у геологічно безпечніших локаціях, торгові шляхи реорганізовані, релігійна культура трансформувалася для осмислення травматичного досвіду. Однак ці адаптивні процеси розвивалися в межах існуючої структури нерівності – багаті відновилися швидше, структури влади були збережені, соціальна ієрархія залишилася незмінною. Катастрофа змінила деталі суспільства, але не змінила його основи.

Галина Нич (Тернопіль)

ВІД МАГДЕБУРГА ДО ЛЬВОВА: ТРАНСФЕР ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАВОВИХ ТРАДИЦІЙ У МІСЬКЕ ЖИТТЯ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Історія середньовічної Європи – це історія взаємного обміну правовими, культурними й адміністративними моделями. Саме через цей процес – трансфер правових традицій – формувалися спільні підвалини європейської цивілізації. Однією з найпомітніших траєкторій цього обміну став рух від німецького Магдебурга – міста-зародку міського самоврядування – до Львова, який став символом локальної адаптації європейських норм у Центрально-Східній Європі.

Цей трансфер не був простою передачею правових кодексів. Він охоплював глибші процеси – перенесення концепцій управління, уявлень про громадянські свободи, автономію громади, судову культуру та принципи відповідальності міщан перед законом. Таким чином, трансфер правових традицій став не лише юридичним, а й цивілізаційним явищем, що визначив обличчя міського життя в регіоні.

У XII–XIII ст. у Західній Європі відбувається формування єдиного правового простору – результату поєднання римського, канонічного та звичаєвого права. Саме на цьому тлі виникає феномен міських привілеїв і правових кодексів, які стали засобом оформлення нової урбаністичної реальності.

Німецькі міста, зокрема Любек, Кульм і Магдебург, виробили власні варіанти міського права, які згодом стали моделями для інших регіонів Європи. У цьому контексті Магдебург став не лише «джерелом тексту права», а й центром правової компетенції – місцем, звідки виходили судді, радники й консультанти, що перенесли знання у сусідні землі.

Поширення цих правових традицій відбувалося не через примус чи експансію, а переважно через культурно-економічну інтеграцію. Торгові шляхи, колонізаційні рухи, діяльність німецьких поселенців і лицарських орденів стали каналами, через які європейські правові норми проникали у міське життя Центрально-Східної Європи.

Поняття трансферу правових традицій означає не лише запозичення норм, а й їх переклад і адаптацію до місцевих соціальних реалій. У цьому процесі важливу роль відіграла локальна еліта – міщанство, духовенство, юристи, що виступали посередниками між «чужим» правом і місцевими звичаями.

У Центрально-Східній Європі – від Праги до Львова – запозичення європейських правових ідей поєднувалося з виробленням власних версій міської автономії. Так, чеська та польська редакції Магдебурзького права уже

містили численні елементи місцевого звичаєвого права, відмінності у судових процедурах і нормах спадкування.

Саме цей процес – творче засвоєння – відрізняє правовий трансфер від колоніального нав'язування. Європейські правові традиції стали основою для нового типу міського самоврядування, але не витіснили місцевих правових звичаїв.

Центрально-Східна Європа XIII–XV ст. була регіоном перетину культурних і політичних впливів: латинської Західної Європи, візантійського Сходу та руської правової традиції. Саме ця мультикультурність створила сприятливе середовище для циркуляції правових моделей.

Польща, Чехія, Угорщина, а згодом і Русь стали частиною спільного комунікаційного простору, де правові тексти, судові практики й адміністративні форми вільно циркулювали. Внаслідок цього з'явилися спільні інституції – магістрати, лави, війтівські суди, які, хоч і мали різну конфесійну й етнічну структуру, функціонували на основі спільних європейських принципів.

Львів став одним із ключових пунктів, де європейські правові ідеї набули локальної форми. Місто, розташоване на перетині торгівельних шляхів між Сходом і Заходом, стало майданчиком зустрічі німецьких колоністів, польських урядників, руських (українських) міщан та вірменських купців.

Надання Львову Магдебурзького права 1356 року започаткувало формування правової системи, у якій поєдналися європейська міська автономія та місцеві руські звичаї. Львівський магістрат став не лише адміністративним, а й освітньо-правовим центром: саме звідси поширювалися норми самоврядування до інших міст Русі – Перемишля, Кам'янець-Подільського, Луцька, Києва.

Таким чином, Львів став східною межею європейського правового простору, де ідеї громадянського управління, права власності, судової незалежності й виборності влади набули стабільної локальної форми.

Правовий трансфер мав і ширший соціокультурний ефект – він сприяв урбанізації та формуванню нової соціальної ідентичності міщанина. У містах, які отримали європейські привілеї, з'являється усвідомлення громадянської належності, що виходило за межі етнічної чи станової ідентичності.

Міщанство, отримавши інструменти самоврядування, починає відігравати роль активного суб'єкта історії. Виникають нові форми комунальної культури – колегіальне прийняття рішень, ведення міських книг, поява публічного простору як місця спільного життя. Усе це – не просто правові наслідки, а культурна революція, породжена трансфером правових норм.

Процес трансферу правових традицій, який почався у добу середньовіччя, має безпосередню спадковість у сучасній Європі. У XX–XXI ст. ідеї міського самоврядування, громадянської участі, підзвітності та автономії громад залишаються ключовими принципами демократичних держав.

Досвід Центрально-Східної Європи, зокрема український, свідчить про те, що європейська правова культура здатна поєднувати універсальні цінності з локальною специфікою.

Львів і сьогодні зберігає символічну тяглість цієї традиції – як місто, де європейські інститути були не нав'язані, а засвоєні через культурний діалог. Цей приклад показує, що правовий розвиток – це насамперед процес культурного перекладу, у якому свобода і закон формують основу суспільного життя.

Трансфер європейських правових традицій від Магдебурга до Львова став одним із найважливіших процесів європейської правової історії. Це був не

механічний рух норм, а глибока культурна взаємодія, унаслідок якої міське життя Центрально-Східної Європи набуло європейського змісту, але зберегло локальну форму.

Через цей процес українські землі стали частиною спільної європейської правової культури задовго до модерних інтеграційних процесів. Трансфер права, започаткований у Магдебурзі, завершився у Львові не кінцем, а новим етапом – формуванням східноєвропейського типу міського самоврядування, який став підґрунтям для сучасних концепцій муніципальної демократії в Україні.

Ярослав Нестер (Тернопіль)

РОЗВИТОК ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В ІСПАНІЇ У XIV–XVI СТ.

У XIV–XVI ст. порох в Іспанії виготовляли вручну з трьох основних компонентів: калійної селітри, сірки та деревного вугілля. Селітру добували з селітряних ям, де ґрунт, збагачений органічними речовинами (гноєм, сечею), піддавали ферментації та вилугованню. Сірку отримували з природних родовищ або імпортували з Сицилії, а деревне вугілля виготовляли з м'яких порід дерева, таких як верба чи ліщина, які давали найкращу якість горіння. Компоненти подрібнювали в ступах або млинах, змішували вручну або в дерев'яних барабанах, іноді зволожуючи суміш для безпечності. Після цього масу просіювали, формуючи зерна різного розміру, і сушили на сонці або в теплих приміщеннях. Готовий порох зберігали в герметичних бочках, подалі від джерел вогню. Виробництво було централізоване: у XVI ст. з'явилися державні арсенали та майстерні, зокрема в Толедо та Севільї, де порох виготовляли під контролем королівських чиновників. Якість пороху перевіряли на силу вибуху, стабільність і швидкість горіння, що забезпечувало ефективність іспанської артилерії та стрілецької зброї в період Реконкісти, Італійських війн і колоніальних завоювань.

У період XIV–XVI ст. Іспанія пережила глибокі трансформації у військовій справі, зокрема в галузі озброєння. Одним із ключових чинників цих змін стало впровадження та вдосконалення вогнепальної зброї. Від перших примітивних гармат до складних систем ручної стрілецької зброї – розвиток вогнепальної техніки в Іспанії був не лише технологічним, а й соціальним, тактичним і політичним явищем. Цей процес відбувався на тлі Реконкісти, Італійських війн, колоніальних завоювань та формування регулярної армії, що зробило Іспанію одним із лідерів у військових інноваціях ранньомодерної Європи.

Перші згадки про вогнепальну зброю в Іспанії датуються серединою XIV ст. На цьому етапі мова йшла переважно про гармати – великі металеві трубчасті конструкції, які заряджалися порохом і металевими ядрами. Виготовлялися вони з бронзи або кованиго заліза, мали низьку точність, обмежену дальність і повільну скорострільність. Їх застосування було обмежене переважно облогами: гармати використовувалися для руйнування мурів, воріт і башт. Водночас вони мали значний психологічний ефект, оскільки звук пострілу і руйнівна сила викликали страх у противника.

У XIV ст. вогнепальна зброя ще не відігравала вирішальної ролі у бойових діях. Вона була новинкою, яку сприймали з обережністю. Виробництво пороху було нестабільним, а технології лиття гармат – недосконалими. Проте саме в цей період закладаються основи подальшого розвитку: з'являються перші арсенали, починається накопичення досвіду використання артилерії, формуються спеціалізовані підрозділи.